

კომერციულ ბანკებში საკრედიტო რისკების მართვა

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2024.02.06>

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია კომერციულ ბანკებში საკრედიტო რისკების მართვის თანამედროვე სისტემა და ძირითადი პროცესები, რისკების კონტროლი დაკრედიტების პროცესში, ტიპური პრობლემების ანალიზი, რომელთა გადანყვევება აუცილებელია საკრედიტო რისკების თანამედროვე მართვის სისტემების დასაანერგად.

კომერციულ ბანკებში საკრედიტო ოპერაციები წარმოადგენს საბანკო ბიზნესის საფუძველს, რადგან სწორედ ისინი ბანკის შემოსავლის ძირითადი წყაროა. მაგრამ ეს ოპერაციები დაკავშირებულია საკრედიტო რისკთან, რომლის გავლენასაც დაკრედიტებისას მეტ-ნაკლებად განიცდის ნებისმიერი ბანკი. ბანკის ძირითადი მიზანია „ოქროს შუალედის“ მოძებნა, ე.ი. საკრედიტო ოპერაციების შემოსავლიანობასა და რისკის ხარისხს შორის ოპტიმალური თანაფარდობის მიღწევა, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს რისკის გონივრული მართვით.

საკრედიტო რისკის მართვის ძირითადი ბერკეტებია: საკრედიტო პორტფელის დივერსიფიკაცია, მსესხებლის კრედიტუნარიანობისა და ფინანსური მდგომარეობის ანალიზი, საკრედიტო პერსონალის კვალიფიკაცია, კრედიტების სტრუქტურირება, კრედიტების რაციონირება, რეზერვების შექმნა სესხებიდან მიღებული შესაძლო დანაკარგების დასაფარავად და სხვ.

საბანკო პრაქტიკაში საკრედიტო რისკის შემცირების ყველაზე გავრცელებული მეთოდია კლიენტის კრედიტუნარიანობის შეფასება.

საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნების კომერციული ბანკების საკრედიტო ოპერაციების პრაქტიკული გამოკვლევა და ეროვნულ გამოცდილებათა განზოგადება საშუალებას გვაძლევს განვიხილოთ საკრედიტო რისკების შეფასების მეთოდოლოგია, რომელიც მოიცავს საკრედიტო პროცესის ყველა ეტაპს.

ბესარიონ ნაყოფია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო
უნივერსიტეტის პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0001-9017-3658>
besarionakopia@yahoo.com

საკრედიტო რისკის წარმოშობის მიზეზების შესწავლამ აჩვენა, რომ მის წარმოქმნაში სულ უფრო დიდ როლს ასრულებს პერსონალური და ადმინისტრაციული მიზეზები. მნიშვნელოვანია ბანკებში დეპოზიტების დაზღვევის განხორციელება.

თანამედროვე პირობებში კომერციულ ბანკებში საკრედიტო რისკის მართვის გაუმჯობესებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საზედამხედველო ორგანოების მიერ საბანკო სექტორზე კონტროლის გამკაცრებას. განსაკუთრებით საგულისხმოა ბანკის ადგილზე ინსპექტირების ინსტრუმენტის სრულყოფილად გამოყენება.

CREDIT RISK MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS

Besarion Nakopia

Doctor of Economic Sciences, Professor
Professor, Tbilisi Humanitarian University
<https://orcid.org/0000-0001-9017-3658>
besarionakopia@yahoo.com

RESUME

It is important to employ contemporary system and main procedures of credit risk management at the commercial banks, as well to carry out risk control during the lending activities and analysis of typical problems the solution of which is of necessity with the view of implementation of the cotemporary systems of credit risk management.

The lending transactions constitute the basis of the banking business activities inasmuch as they are the main source of income for a commercial bank in particular. However these transactions are associated with certain credit risks more or less influencing every bank during the lending process. The main objective of a bank is to find the golden mean i. e. to

reach an optimum ratio between the lending transaction yield and the risk quality, which is feasible to accomplish via risk reasonable management.

The main controls of the credit risk management are as follows: credit portfolio diversification, analysis of creditworthiness and financial standing of borrowers, lending personnel qualification, credit structuring, credit rationing, creation of reserves for paying off probable losses from loans, etc. Assessment of creditworthiness of the customers is the most widely used method of decreasing the credit risks in the banking practice.

Practical research of the credit transactions of the commercial banks of market-economy countries and generalization of their national experiences makes possible to consider suitable credit risk assessment methodology that includes all the stages of the lending process. Studying the reasons of occurrence of a credit risk showed that those of personal and administrative nature gain more importance in such same occurrence.

In the current context, strengthening of control to the banking sector by appropriate supervision agencies becomes more important with the view of improvement of credit risk management at the banks. A sound employment of suitable facilities of inspection of the commercial banks on site is of special significance. In terms of high economic risks the winner is who would be able to precisely forecast, assess and timely minimize the risks.

ძირითადი ტექსტი

კომერციული ბანკების ფუნქციონირების თეორიული და პრაქტიკული პრობლემის შესწავლას თან სდევს რისკების გამოკვლევა. ცხადია, კომერციული ბანკი მუდმივად უნდა ახდენდეს რისკების შეფასებას, მონიტორინგსა და მართვას. ამდენად, აქტუალურია საბანკო რისკების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები. განსაკუთრებით აქტუალურია საკრედიტო რისკის მართვის პრობლემა, რაც მოითხოვს უდიდეს ყურადღებას, მასთანაა დაკავშირებული ბანკების საქმიანობის წარმატება.

საქართველოში ინტენსიურად მიმდინარეობს აღნიშნული საკითხების კვლევა. ამ პრობლემის შესწავლას ეძღვნება როგორც უცხოელი, ისე ქართველი მკვლევრების ნაშრომები.

საკრედიტო რისკების მართვის შესწავლასა და განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს არა მხოლოდ საბანკო, არამედ სადაზღვევო, სატრანსპორტო, სავაჭრო, სახელისუფლებო სტრუქტურებმა, კომპანიებმა, ასოციაციებმა და ა.შ. საკრედიტო რისკების მართვის მეცნიერების განვითარებისათვის აუცილებელია იმ მიდგომებისა და მეთოდების ადაპტირება, რომლებიც შემოთავაზებულია რისკ-მენეჯმენტის უცხოელი თეორეტიკოსებისა და პრაქტიკოსების მიერ ადგილობრივი კანონმდებლობისა და პირობებისათვის ბიზნესის მართვის პრინციპებში. ხშირად ცნებას „რისკი“ მკვლევრები განიხილავენ სიტუაციების მაქსიმალურად შესაძლო რაოდენობის ფორმაში, რომელშიც შეიძლება წარმოიშვას იგი. რისკი გაუთვალისწინებელი ზარალის წარმოქმნის საფრთხეა ეკონომიკური საქმიანობის პირობების შემთხვევით შეცვლის, მათ შორის, ბაზარზე ფასების საერთო ვარდნის გამო.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მოთხოვნები კომერციული ბანკების რისკ-მენეჯმენტის მიმართულებით ეფუძნება დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების მდიდარ გამოცდილებასა და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების რეკომენდაციებს. ფაქტობრივად, ამ მოთხოვნებს პასუხობს მთელი საბანკო ზედამხედველობა, რომლის მიზნებია კომერციული ბანკების საქმიანობის რეგულირების მეშვეობით საბანკო სისტემის სტაბილური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა, საბანკო

სისტემაში სისტემური კრიზისის წარმოქმნის ალბათობის მინიმიზაცია და ამ გზით ბანკების დეპოზიტორთა და სხვა კრედიტორთა ფულადი სახსრების მაქსიმალურად დაცვა. საბანკო ზედამხედველობის მართლზომიერების ძირითადი არგუმენტი მენაბრეთა დანაკარგის რისკის შემცირება და ამ გზით ბანკების მიმართ საზოგადოების ნდობის განმტკიცება წარმოადგენს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ეკონომიკური რისკი განისაზღვრება როგორც დანაკარგის წარმოქმნის ალბათობა არახელსაყრელი ფაქტორებისა და სხვა შემთხვევების ზემოქმედებით. საკრედიტო რისკების ანალიზისა და შეფასების მეთოდები იყოფა რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მეთოდებად. მათში შედის საექსპერტო, რეიტინგული შეფასებები და ა.შ. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მათი ანალიზისა და შეფასების კომბინირებული ფორმების გამოყენება.

რისკ-მენეჯმენტის თეორიასა და პრაქტიკაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რისკების მართვის პრინციპებს, რომელთა შორის გამოიყოფა: კომპლექსურობა; უწყვეტობა; კანონზომიერება; მიზანშეწონილობა; სრულყოფილება და ეკონომიკური განვითარება.

რისკების მართვა მენეჯმენტის დამოუკიდებელი მიმდინარეობაა. ამასთან, რისკ-მენეჯმენტი სხვადასხვა მონაცემით შეგვიძლია დავახასიათოთ როგორც ორგანიზაციის მართვის შემავსებელი ძირითადი პროცესი.

რისკის მართვის სტრატეგია შეიცავს რისკთან დამოკიდებულებასა და მართვიდან მოსალოდნელ შედეგებს. მართვის სტრატეგიაში იგულისხმება არსებული შესაძლებლობების მიმართულებები და მათი გამოყენება დასახული მიზნის მისაღწევად.

სტრატეგია საშუალებას იძლევა მოვახდინოთ ძალისხმევა გადაჭრის გზებზე, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება აღნიშნულ მიზნებს. რისკის მართვის შესაძლო სტრატეგიებია:

- აქტიური ზემოქმედება რისკის ფაქტორებსა და წყაროებზე მათი გავლენის შემცირების მიზნით;
- ადაპტურ-საკუთარი საქმიანობის რისკების არსებულ ფაქტორებთან მიკუთვნების სწრაფვა;
- კონსერვატული, შემონახვითი, კარგად რეკომენდებული ტექნოლოგიების და რისკ-მენეჯმენტის

გამოყენება.

რისკოლოგიისა და რისკ-მენეჯმენტის სფეროების შეჯამებისას შევეცდებით გამოვავლინოთ კომპონენტების ნაკრები, რომელიც იძლევა ინფორმაციას რისკების მართვის შესახებ. რისკ-მენეჯმენტი ზოგჯერ განიხილება როგორც თავისებური ცოდნა.

ჩვენი აზრით, რისკ-მენეჯმენტი შეიცავს როგორც პრაქტიკული, ისე მეცნიერული საფუძვლების კომპლექსს. რისკ-მენეჯმენტის მეთოდოლოგია მოიცავს როგორც დამოუკიდებელ, ისე საყოველთაოდ აღიარებულ მოქმედ წესებსა და პროცედურებს. ცალკეულ კატეგორიაში გამოიყოფა რისკ-მენეჯმენტის მონივნავე გამოცდილება, რომელიც აერთიანებს ეფექტურ, ნოვატორულ გადაწყვეტილებებს რისკების მართვის სფეროში. მათ სერიოზული შედეგები გვიჩვენებს პრაქტიკულ გამოყენებაში და თავისებურ ორიენტირს წარმოადგენენ რისკის მართვის მეთოდოლოგიის საზოგადოდ გავრცელებული კომპონენტებისათვის.

საკრედიტო რისკში შეიძლება გამოვყოთ სამი ძირითადი კომპონენტი:

- ა). დეფოლტის ალბათობა;
- ბ). დანაკარგები მოცემულ დეფოლტზე;
- გ). დეფოლტის მოცულობა. დეფოლტის ალბათობა არის ფულის ის მოცულობა, რომელსაც კარგავს ბანკი მსესხებლის გადახდის უუნარობის დროს. მისი გამომანგარიშების რამდენიმე მეთოდი არსებობს, მაგრამ ყველაზე ხშირად იგი გაიანგარიშება როგორც სხვაობა ფაქტობრივ დანაკარგებსა და პოტენციური რისკის მოცულობას შორის. ბანკები დეფოლტის ალბათობას ანგარიშობენ არა ცალკეულ სესხებთან მიმართებაში, არამედ მთლიანად პორტფელის მიხედვით. კომერციული ბანკები საკრედიტო დანახარჯებს ანგარიშობენ გადახდის უუნარობით კრედიტების მიხედვით.

მსესხებლის ფინანსური საიმედოობის მიხედვით სელექციის ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილ მეთოდებად აღიარებულია CART- მეთოდი და Z-მეთოდი.

საკრედიტო რისკი წარმოადგენს ერთ-ერთ პროფესიონალურ რისკს საბანკო საქმიანობაში. საბანკო სისტემის დონეზე კარგადაა ჩამოყალიბებული რისკ-მენეჯმენტის საკრედიტო ინსტრუმენტები: ა) კომერციული ბანკები მთლიანობაში ემორჩილებიან კანონმდებლობას სპეციალიზაციის ფუნქციონირებისა და სხვა მონაცემების მიუხედავად; ბ) კომერციული ბანკების პასუხისმგებლობა განხორციელებულ საქმიანობაზე და მასზე კონტროლი სახელმწიფო ორგანოების მიერ წარმოდგენილია უფრო მეტად, ვიდრე სხვადასხვა ფორმის საკუთრების ორგანიზაციებისა და წარმოებისათვის; გ) სპეციალიზებული საბანკო კანონმდებლობის სიმკაცრე უფრო მაღალია, ვიდრე სხვა მეურნეობრივი სუბიექტებისა, რომლებსაც აქვთ შესაძლებლობა გამოვიდნენ კრედიტორებად.

საკრედიტო რისკი შეიძლება ასევე იყოს გამართლებული და გაუმართლებელი. რისკის გამართლება ან არგამართლება მოცემულ შემთხვევაში კომერციულმა ბანკმა უნდა გადაწყვიტოს იმისდა მიხედვით შეესაბამება თუ არა კონკრეტული სესხის პოტენციური რისკის დონე მოსალოდნელ საფინანსო შედეგებს და, მნიშვნელოვანი დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად,

უარი უნდა თქვას ხელშეკრულების დადებაზე. რისკები მნიშვნელოვნად აქტიურდება საერთო ფინანსური არასტაბილურობის დროს, ამასთან, საკრედიტო რისკი არის ერთ-ერთი ის რისკი, რომელიც ტრადიციულად მოსდევს კრიზისებს.

საკრედიტო რისკის დივერსიფიკაცია გულისხმობს საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების შესრულების პასუხისმგებლობის განაწილებას რამდენიმე დამოუკიდებელ სუბიექტს შორის.

მსესხებლის საკრედიტო რისკზე ლიმიტების დანება იძლევა პოტენციური საკრედიტო რისკის წინასწარ შეზღუდვის საშუალებას. ამასთან, მოცემული მეთოდი ბანკისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ის გამოიყენება საკრედიტო რისკის წარმოშობის მომენტამდე და ამიტომ ამ მეთოდზე ბევრად არის დამოკიდებული კონკრეტული ოპერაციის რისკი.

საკრედიტო რისკის დაზღვევის ინსტრუმენტის განხილვა მიზანშეწონილია როგორც საკრედიტო ოპერაციის ცალკეულ კომპონენტებთან მიმართებაში (გირაო, ქონება), ისე სესხის დაუზრუნებლობის რისკის დაზღვევის პოზიციიდანაც, რაც გამომდინარეობს ნაჩვენები კატეგორიების განსხვავებული შინაარსიდან. დაზღვევა და, ასევე, სესხებზე შესაძლო დანაკარგებთან რეზერვების ფორმირება და გამოყენება მიეკუთვნება უკვე რეალიზებული რისკის კომპენსაციის სფეროს. სესხებზე რეზერვების შექმნა არის ნორმატიული დოკუმენტებით დამტკიცებული და საკრედიტო რისკის კომპენსაციის სავალდებულო მექანიზმი, რომელიც გამოიყენება იმ საკრედიტო ორგანიზაციის მდგრადობის შესანარჩუნებლად, რომელსაც პრობლემები აქვს საკრედიტო რისკის რეალიზაციასთან დაკავშირებით.

რისკების განხილული თავისებურებების საფუძველზე წარმოვადგენთ საკრედიტო მართვის პროცესის რიგ სპეციფიკურ მახასიათებლებს:

1. კომერციული ბანკის მიერ განხორციელებული ოპერაციები განიხილება როგორც რისკის წყარო;
2. სარისკო ოპერაციებს ბანკი საკუთარი ინიციატივით ასრულებს;
3. კომერციულ ბანკს არა აქვს საშუალება სრული შემოქმედება მოახდინოს საკრედიტო რისკის იმ ფაქტორებზე, რომლებიც მსესხებელთან წარმოიშვება;
4. გამართლებული რისკისას ადგილი აქვს რისკის დონისა და საკრედიტო ოპერაციების შემოსავლიანობის ურთიერთკავშირს;
5. რისკის განვითარების დონე სხვადასხვა ქვეყნების საბანკო სისტემაში არაერთგვაროვანია. სხვადასხვა ქვეყანაში ბანკები სხვადასხვა მეთოდებს იყენებენ მსესხებელთა კრედიტუნარიანობის შესაფასებლად. ფართოდ გამოიყენება აშშ-ში აღიარებული მეთოდი ნ „C“. აღნიშნული მეთოდით წარმოებს:
 1. საქმიანობის რისკის შეფასება;
 2. მენეჯმენტის შეფასება;
 3. კოეფიციენტებით კლიენტის ფინანსური სტაბილურობა;
 4. ფულადი სახსრების ნაკადების ანალიზი;
 5. კლიენტის შესახებ ინფორმაციის შეგროვება;
 6. ადგილზე მისვლით კლიენტის მუშაობაზე დაკვირვება.

ბანკებში საკრედიტო რისკის მართვის ძირითადი მიზნებია:

- ა) რისკების პროგნოზირება;
- ბ) რისკის შენარჩუნება გარკვეულ დონეზე;
- გ). რისკის მინიმიზაცია. საკრედიტო რისკის შეფასებასთან დაკავშირებით თავისებური მიდგომით გამოირჩევა ბაზელის (შვეიცარია) კომიტეტი. არსებობს ორი ძირითადი საბაზისო მეთოდი:

- ა) სტანდარტიზებული და
- ბ) შიდა რეიტინგული.

საკრედიტო რისკის დაზღვევის მეთოდები წარმოგენილია შემდეგი სახით:

ა) საკრედიტო რისკის დაზღვევა სადაზღვევო კომპანიების მეშვეობით;

ბ). საკრედიტო რისკის დაზღვევა წარმოებულ ფინანსური ინსტრუმენტებით;

გ). საფინანსო-საკრედიტო რისკების დაზღვევა დაკრედიტებასთან ირიბად დაკავშირებული რისკების დაზღვევით;

დ). ქონების დაკარგვასთან დაკავშირებული რისკების დაზღვევა.

მსოფლიო საბანკო პრაქტიკაში რისკის მართვის მრავალი ცნობილი მეთოდი არსებობს, რომელთაგან თავისი მნიშვნელობით გამოყოფენ სეკურიზაციას, სტრეს-ტესტებს, VAR – მეთოდოლოგიას, ALM – მოდელს, GAP –ს და სხვ. სწორედ გლობალური ფინანსური კრიზისის პირობებში სრულად გამოჩნდა სტრატეგიული რისკ-მენეჯმენტის ეფექტური სისტემის არსებობის მნიშვნელობა და აუცილებლობა. საბანკო რისკების შეფასებისას გამოიყენება რისკის მართვის სხვადასხვა მეთოდი.

საოპერაციო რისკის მართვა შესაძლებელია ეფექტური შიდა კონტროლის სისტემის არსებობის შემთხვევაში. ამასთანავე, სასურველია, თუ ბანკის მენეჯმენტი განახორციელებს საოპერაციო რისკით გამონეული ზარალის გადაფარვას სპეციალური რეზერვების შექმნით. გარდა ამისა, საოპერაციო რისკების ადეკვატური მართვის გარეშე ბანკის ხელმძღვანელობა მოკლებული იქნება ინფორმაციას კომერციულ ბანკში არსებულ ვითარებას და პრობლემის სიღრმეზე. საოპერაციო რისკის ოპტიმალური მართვა ბანკის მენეჯმენტს ამ რისკით გამონეული რაიმე პრობლემის საწყის ეტაპზევე გამოვლენისა და გადაწყვეტის საშუალებას მისცემს, რაც კომერციული ბანკის სტაბილურობისა და ფინანსური მდგრადობის საფუძველია სესხების შესაძლო დანაკარგების დარეზერვების სისტემის ანალოგიურად. ასევე, თანამედროვე საბანკო პრაქტიკაში ფართოდ არის გავრცელებული საბანკო რისკის დაზღვევა. დაზღვევას მეტად უნდა დაექვემდებაროს საოპერაციო რისკით გამონეული დანაკარგები.

საკრედიტო რისკების მინიმიზაციისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ზოგიერთ ტექნიკურ ასპექტს, კერძოდ, კრედიტებზე პროცენტის დარიცხვის მეთოდს. საბანკო პრაქტიკაში განასხვავებენ შემდეგ ძირითად მეთოდებს: წლიური საპროცენტო განაკვეთი; დისკონტირების პროცენტი და ანუიტეტი. საკრედიტო რისკების შეფასების მეთოდება მოიცავს საკრედიტო პროცენტის ყველა ეტაპს. თანამედროვე პირობებში საკრედიტო

რისკის მართვის გაუმჯობესებისათვის მნიშვნელოვანია საზედამხედველო ორგანოების მიერ საბანკო სექტორზე კონტროლის გამკაცრება. განსაკუთრებით საგულისხმოა ბანკის ადგილზე ინსპექტირების ინსტრუმენტის სრულყოფილად გამოყენება.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ კომერციული ბანკებისათვის საკრედიტო პორტფელის რისკის რეგულირების სისტემაში უიმედო კრედიტების დარეზერვების მეთოდოლოგია გამოიყენება, სადაც სესხები ხარისხიანობის შემდეგ ჯგუფებად არის კლასიფიცირებული:

- ა). სტანდარტული სესხი;
- ბ) არასტანდარტული სესხი;
- გ). საყურადღებო სესხი;
- დ) საეჭვო სესხი;
- ე). უიმედო სესხი. აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკური

ნორმატივებისა და ლიმიტების დარღვევის შემთხვევებს შორის ყველაზე ხშირია საკრედიტო საქმიანობასთან დაკავშირებული ნორმატივების დარღვევები, რაც უპირველესად განპირობებულია ისეთი მიზეზებით, როგორცაა ბანკის ინსაიდერების არასწორი იდენტიფიკაცია, საერთო რისკის მქონე სასესხო პროექტების ურთიერთდაკავშირების იგნორირება და ა.შ. სამწუხაროდ, საქართველოს რეალობაში ბანკები ცდილობენ გამოიმუშაონ რაც შეიძლება მეტი სარგებელი და ვერ ან არ ითვალისწინებენ მაღალი რისკის მქონე პროექტების გაზრდილ საშიშროებას. ასევე პრაქტიკაში ვხვდებით ისეთ შემთხვევებსაც, როცა კომერციულ ბანკს დაწესებული აქვს ეროვნული ბანკის შესაბამის ნორმატივებზე უფრო მკაცრი მოთხოვნები, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც შეიმჩნევა ნორმატივების მონაცემთა არასწორი გამოთვლა ან მისი ლიმიტის დარღვევა. ასევე, მნიშვნელოვანია პორტფელის ანალიზი ეკონომიკის სექტორებისა და ვალუტის ჭრილში, ვადიანობისა და გირაოს მიხედვით, აგრეთვე მნიშვნელოვანია საკრედიტო პორტფელის რისკის დონის შეფასება ანუ რამდენად ადეკვატურია საკრედიტო პორტფელთან მიმართებაში სესხების შესაძლო დანაკარგების რეზერვი.

თანამედროვე ბანკის მენეჯმენტი განიხილება როგორც სისტემა, რომელიც წარმოგენილია ერთმანეთზე ურთიერთმოქმედი დონეების ერთობლიობით.

რისკ-მენეჯმენტი კომერციულ ბანკებში მართვის სტრუქტურის განუყოფელი ნაწილია, რომელიც ურთიერთკავშირშია მართვის ყველა დონესთან. ბანკის ორგანიზაციული სტრუქტურა იძლევა რისკის მართვის დონეების, უფლებამოსილებებისა და ამოცანებისათვის თვალყურის მიდევნების საშუალებას.

კომერციული ბანკის რისკ-მენეჯმენტის სისტემის სტრუქტურა უნდა პასუხობდეს კორპორატიული მართვის ეფექტური გარემოს ფორმირების პრინციპებს. ამასთან, ფუნქციონირებისას მან უნდა დაიცავს ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, ზედამხედველობის ორგანოების რეკომენდაციები, მოქმედი სტანდარტები და წესები. საბანკო მენეჯმენტის ხარისხის შეფასება საკმაოდ რთულია, ვინაიდან დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე. მათი ურთიერთკავშირი ხშირად დასაბუთებას საჭიროებს. მენეჯმენტის შეფასება, ბანკის მართვის თვალსაზრისით, ხდება კორპორატიული

მართვის შემადგენლობაში. კორპორატიული მართვა მოიცავს არა მარტო ორგანიზაციის საქმიანობის შიდა მახასიათებლებს, არამედ მისი შედეგების გარე გამოვლინებებსაც. დღევანდელ პრაქტიკაში კორპორატიული მართვის ხარისხი განიხილება არა მარტო ბანკებთან მიმართებაში, როგორც ერთ-ერთი არსებითი მახასიათებელთაგანი, რომელიც ურთიერთკავშირშია კომპანიის საინვესტიციო მიზმიდველობასთან, მისი განვითარების პოტენციალთან და სხვ. საბანკო საქმიანობაში კორპორატიული მართვის ხარისხს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, თუმცა, იგი მნიშვნელოვანწილად განისაზღვრება როგორც ზედამხედველობის ორგანოების ამა თუ იმ საკრედიტო ორგანიზაციის სტაბილურობის კომპონენტი.

საერთოდ, საბანკო სისტემა საჭიროებს ბანკების მენეჯმენტის ხარისხის შეფასების დანერგვასა და განვითარებას. ჩვენი აზრით, საკრედიტო ორგანიზაციების რისკების მართვის სისტემების შეფასებისა და მართვის რეიტინგების მინიჭება წარმოადგენს პოზიტიურ ტენდენციას, რომელიც ასახავს რისკ-მენეჯმენტის გაზრდილ ინტერესს განხორციელებულ საქმიანობის ეფექტიანობისათვის. საბანკო სისტემისათვის შემუშავებული ხარისხის სტანდარტები არის კარგი კომპონენტი, რომელთა საშუალებითაც ხდება ეროვნული საბანკო ბაზრის თანდათანობითი ტრანსფორმაცია და ის გახდება ღია, გამჭვირვალე და ეფექტური მექანიზმი. ბანკისათვის უპირველეს ამოცანას წარმოადგენს სარისკო მოვლენების სწორი იდენტიფიკაცია. თავისი წარმოშობის მომენტში სარისკო მოვლენა შეიძლება დაფიქსირდეს როგორც სარისკო შემთხვევა, რადგან ბანკს თავდაპირველად არა აქვს ინფორმაცია მოცემული რისკის გამოვლინების ხანგრძლივობის შესახებ.

საკრედიტო რისკის რეალიზაცია შესაძლებელია განხილულ იქნეს არა მარტო სარისკო შემთხვევის, არამედ სარისკო მოვლენის კონცეფციის პოზიციონაც. ამასთან, სარისკო მოვლენის რეალიზაციის დასაწყისში ხდება კლიენტის დავალიანების პრობლემურად აღიარება.

სარისკო მოვლენის ფორმით წარმოდგენილი საკრედიტო რისკის აღნიშნული თვისებებიდან გამომდინარე, გთავაზობთ სარისკო მოვლენის ოპერატიული მართვის შემდეგ ხერხებს:

ა) მსესხებლის საქმიანობის გამჭვირვალობის ოპერატიული ამაღლება;

ბ). მსესხებლის ბიზნესის შთანთქმისადმი წინააღმდეგობის განწევა;

გ). მხარდაჭერა მსესხებლისათვის, რომელსაც დროებითი სირთულეები აქვს ვალის დაბრუნებასთან დაკავშირებით.

საბანკო სისტემის მრავალი განსხვავებული ტიპის არსებობის გათვალისწინებით, საკრედიტო ორგანიზაციებში შეიძლება წარმოიშვას კომბინირებული სარისკო შემთხვევები. მათთვის დამახასიათებელია ის ნიშნები, რომლებიც შეესაბამება შინაარსით ერთმანეთისგან განსხვავებულ რამდენიმე რისკს. აუცილებელია ისეთი კრიტერიუმების შემუშავება, რომლებიც იძლევა იმის საშუალებას, რომ ბანკის მიერ დაფიქსირებული რისკის გამოვლინება ერთმნიშვნელოვნად მიეკუთვნოს კომბი-

ნირებულ ფორმას. კომბინირებული სარისკო შემთხვევის ნიშნებს შორის შეიძლება გამოიყოს:

ა). რისკის წარმოშობის მიზეზები, და- კავშირებული რამდენიმე ფაქტორთან;

ბ) ნიშნები, რომლებიც განსაზღვრავენ რისკს როგორც ისეთს, რომელიც მიეკუთვნება რამდენიმე განსხვავებულ ფორმას;

გ) კომბინირებული დანაკარგები, მაგალითად, ფინანსური დანაკარგების გარდა ქონების დაკარგვა, ბანკის საქმიანი რეპუტაციის შელახვა და ა.შ.

კიდევ უფრო რთული ამოცანაა კომბინირებული რისკების ადრეული იდენტიფიკაცია. რისკ-მენეჯმენტის თითოეულ მიმართულებას აქვს რისკის გამოვლენის კრიტერიუმების საკუთარი ნაკრები. ამასთან, თუ რისკი დაფიქსირებულია საკრედიტო რისკის ნიშნების საფუძველზე, მაშინ ჩამონათვალები იმ ნიშნებისა, რომლებიც საშუალებას იძლევა. რომ ის შეეფარდებოდეს სამართლებრივ რისკს, შეიძლება არ ამოქმედდეს. კომბინირებული რისკების სწორი იდენტიფიკაციის მიზნით, შესაძლებელია ყველა გამოვლენილი რისკის შესახებ არსებული ინფორმაცია მოთავსდეს ერთიანი ინფორმაციის ბანკში. ჩამოთვლილი ტიპური საბანკო რისკების თვალსაზრისით, შესაძლებელია მენეჯმენტის დამოუკიდებელი მიმართულების გამოყოფა (საკრედიტო რისკის, ლიკვიდობის და ა.შ.). ამასთან, საკრედიტო ორგანიზაციაში შესაძლებელია საკუთარი რისკების დონის შექმნა. რისკ-მენეჯმენტის მექანიზმების ოპტიმიზაციისთვის შესაძლებელია დაინერგოს ურთიერთდაკავშირებული რისკების მართვა. საბანკო პრაქტიკაში საკმაოდ ხანი ადგილი ჰქონდა ცალკეული რისკების მიმართ მენეჯმენტის სპეციალიზაციას. ოპტიმიზაციის მიზნით მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების პროცესში შესაძლებელია მსესხებლის ბიზნესის სტრუქტურის სირთულის დამახასიათებელი კოეფიციენტის გაანგარიშება. ბანკის მენეჯმენტის ხარისხის შეფასების მიზნებისათვის გამოყენებული უნდა იყოს უნივერსალური მეთოდიკა. რისკ-მენეჯმენტის ხარისხის შეფასების მიხედვით მოცემული მეთოდიკის გამოყენება შეიძლება ბანკის მართვის სტრუქტურის პრაქტიკულად ნებისმიერ ელემენტთან მიმართებაში. მართვის ხარისხის შეფასების მეთოდიკის შემადგენლობაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს შემდეგი ჯგუფები, რომლებიც მოიცავენ სპეციალიზებულ მაჩვენებლებს:

ა) ინტერესთა ადეკვატურობა. ეს მაჩვენებელი ცხადყოფს, თუ რამდენად თანხვედრია მენეჯმენტის ინტერესები მთლიანად ორგანიზაციის ინტერესებთან, მოქმედებს თუ არა მართვის ელემენტი მასზე დაკისრებული ფუნქციების და დასახული ამოცანების შესაბამისად;

ბ) ფორმირებული საინფორმაციო ნაკადების ხარისხი. ეს მაჩვენებელი ახასიათებს მენეჯმენტის ელემენტის შესახებ არსებულ ცოდნას საქმიანობის შედეგების, საკონტროლო სფეროს მდგომარეობის შესახებ და ა.შ.;

გ). მოტივაციის დონე. იგი ასახავს მენეჯმენტის შეფასებული ელემენტის მიმართ გამოყენებული საქმიანობის სტიმულირების მეთოდებს;

დ) პასუხისმგებლობის ხარისხი. ეს მაჩვენებელი ახასიათებს იმ გადახდევინების მექანიზმებს, რომლებიც

გამოიყენება მენეჯმენტის მიერ დასახული ამოცანების შეუსრულებლობის შემთხვევაში;

ე). საერთო-ეფექტიანობის რაოდენობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც დაკავშირებულია მენეჯმენტის საქმიანობის ფაქტობრივ შედეგებთან. ჩამოთვლილი მაჩვენებლები ინტეგრალურია. ასე რომ ჩამონათვალი ღია რჩება ოპტიმიზაციისათვის მასში ჩართული კომპონენტების და აგრეთვე ელემენტებში შემავალი თითოეული მაჩვენებლის განსაზღვრის თვალსაზრისით.

საბანკო დივერსიფიკაციის კუთხით სერიოზული მნიშვნელობა აქვს აქტივების მართვას. არსებითად ეს არის აქტივების, კონკრეტული პროდუქტის, ჯგუფის ან პორტფელის ხარისხის მართვა. რიგი თვისებრივი მახასიათებლების შესაბამისად მათ საფუძველად უდევს აქტივების დივერსიფიკაცია. ამ მახასიათებელთაგან ძირითადს მიეკუთვნება: მოცულობა; ვადები; მიზნები; მსესხებლები; ტერიტორიები; პროცენტების ოდენობა და სახეები; გადახდის საკმარისობა; გაცემის წესი; სანქციები; დაფარვის წესი და სხვ. ჩამოთვლილი საბაზო პრინციპები გვანვდის საბანკო აქტივების მართვისადმი მიდგომის ფორმებს. ბანკის აქტივების ყოველ სახეობას თავისი სპეციფიკა აქვს.

დივერსიფიკაციის ეფექტის შეფასებისათვის შეიძლება განვიხილოთ ურთიერთკავშირი საბანკო შემოსავლებსა და დივერსიფიკაციას შორის. კერძოდ, განვიხილავთ ბანკების ახალ სექტორში შესვლის შედეგად წარმოშობილ რისკებს. საბანკო ოპერაციებთან დაკავშირებული კომპლექსური რისკების ზრდამ განაპირობა რისკების მართვის მექანიზმების შემუშავება, რაც, თავის მხრივ გულისხმობს ბანკის მენეჯმენტის, პოლიტიკისა და პროცედურების აქტიურ ზედამხედველობას, რისკების შეფასებასა და დადგენას.

კომერციული ბანკების მიერ დეპოზიტების დაზღვევა მნიშვნელოვანწილად შეუწყობს ხელს საბანკო რისკების ოპტიმალურ მართვას, რაც, საბოლოო ანგარიშით, ბანკებს დაიცავს გაკოტრებისაგან, ხოლო საბანკო სისტემას – კრიზისისაგან.

საბანკო ბიზნესი მაღალი რისკის დარგია და რისკების შემცირების პრობლემების განხილვიდან გამომდინარე მიზანშეწონილია: საწარმოთა ფინანსური პრობლემების მოგვარების მიზნით უნდა შეიქმნას ბიზნეს-რისკების დაზღვევის და გადაზღვევის სისტემა, რომელიც თავის მხრივ, მაქსიმალურად უზრუნველყოფს ყველა სახის რისკ-ფაქტორის გამორიცხვის პირობების შექმნას; საბანკო სისტემის საიმედოობის და მდგრადობის ამაღლების, საბანკო კრედიტისა და ინვესტიციების ხელმისაწვდომობის გაზრდისა და ალტერნატიული საფინანსო ინსტრუმენტების შემოღების საფუძველზე დანაზოგების ზრდის ნახალისება უნდა განხორციელდეს; ჯანსაღი საინვესტიციო გარემოს ჩამოყალიბების ხელშეწყობის პირობების შექმნა ანტიმონოპოლიური რეგულირების გაძლიერების, კონტროლის ერთიანი მექანიზმის სრულყოფისა და კერძო ბიზნესის რეგულირების მექანიზმების გონივრული მინიმიზაციისა და მათი გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის საფუძველი უნდა გახდეს; ქვეყანაში პრაქტიკულად გრძელვადიანი დაკრედიტების განუხორციელებლობის შედეგად და მოგების მოკლე ვადებში მიღების მიზნით ბანკების მიერ მოკლევადიანი სესხების ძირითადად სპეკულაციური გარიგებების ქვეშ გაცემით, ბანკები საკუთარ სადეპოზიტო ბაზას იმცირებენ და ამით პერსპექტივაში, საკუთარი განვითარების პირობებს იზღუდავენ, რაც სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური არასტაბილურობისა და ბანკების მუშაობაში მნიშვნელოვანი ეგზოგენური რისკების ფაქტორის გამომწვევი მიზეზების საფუძველი ხდება. სტაბილური ეკონომიკური ბაზა ბანკების ფინანსური მდგრადობის საფუძველი და განვითარების საძირკველია.

ეწინააღმდეგება მნიშვნელოვნად ამწვავებს ის გარემოებაც, რომ წარმოებრივ შესაძლებლობათა ზრდის ტემპებს წინ უსწრებს მოთხოვნილებათა ზრდის ტემპები. ამ წინააღმდეგობის დაძლევა კი არცერთ ქვეყანას, არცერთ ერს დამოუკიდებლად, იზოლირებულად არ შეუძლია. ამიტომ წარმოიქმნება საგარეო-ეკონომიკური, საბანკო, სავაჭრო კავშირები, იზრდება რესურსების, ვალუტის მოძრაობის მასშტაბები როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე საზღვრის გავლით. ამასთან დაკავშირებით იქმნება საბაჟოებისა და სავალუტო კურსის რეგულირების საჭიროება და სხვ.

ქვეყანამ უდიდესი ყურადღება უნდა დაუთმოს ევროკავშირთან ეკონომიკური, საბანკო-საკრედიტო და სხვ. კავშირების ყოველმხრივ განვითარებას, რადგან ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან მნიშვნელოვან ურთიერთეკონომიკურ სარგებლობასთან ერთად არანაკლები, თუ არა, გადამწყვეტი პოლიტიკური მნიშვნელობა აქვს.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. ირაკლი კოვზანაძე: გოგი კონტრიძე. თანამედროვე საბანკო საქმე. თბილისი. 2017 წელი;
2. ლეილა ლუდუშაური-საოპერაციო რისკის მართვის გამოწვევები და გადაწყვეტის გზები. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება: მსოფლიო გამოცდილება და პერსპექტივები. თბილისი. 2022 წელი;
3. Silagadze A., Priorities for the Economy of Post-communist Georgia in the Context of the World Financial Crisis. Problems of Economic Transition, 2013. Vol., 56, N8;
4. Papava V., Georgian Economy – reforms and pseudo-reforms, Tbilisi, 2015;
5. ევროინტეგრაციული ეკონომიკური მექანიზმების ზოგიერთი საკითხის სრულყოფისათვის. თბილისი. 2019 წელი.